

بررسی و تحلیل واژگان پایه در شعرهای فارسی اول تا پنجم چاپ ۱۴۰۱-۱۴۰۰

(بر اساس کتاب واژگان پایه از زبان کودکان ایرانی از شهین نعمت زاده)

حسن بیننده^۱، مهین شمسایی^{۲*}، فروغ ماهیگیر^۳

۱- کارشناس ارشد، زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید رجایی، شیراز، ایران. ایمیل: sarasasan54@gmail.com

۲- عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید رجایی، واحد شیراز، ایران. ایمیل: sarasasan54@gmail.com

۳- عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید رجایی، واحد شیراز، ایران. ایمیل: Sarasasan54@gmail.com

* نویسنده مسئول

چکیده

شعر کودک یکی از ابزارهای انتقال فرهنگ به نسل بعد است. کودک نیازمند به شعرهایی است که در سطح درک او باشد. پس تعداد و نوع واژگان در این میان نقش اساسی دارد. واژگان و میزان کاربرد آنها در شعرها توجه به گروه‌های سنی متفاوت است. اگر میانگینی از این واژه‌های طبقه‌بندی شده و حوزه‌های درام‌آموزش مورد استفاده قرار گیرد، واژگان پایه آموزشی خوانده می‌شود. پرداختن به موضوع واژگان بسیار مهم است زیرا فرایند مطالعه بر مبنای رمزگشایی، خواندن و درک انسان از نشانه‌های چاپی صورت می‌گیرد. با اطلاع از بسامد نسبی واژگان پایه می‌توان با طراحی محتوای آموزشی مناسب، بیشترین بازدهی را برای کودکان دارد. از آنجایی که اشعار موجود در کتاب فارسی ابتدایی نیز بخشی از محتوای آموزشی هستند، باید فهرست واژگان پایه موجود در آن مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. لذا اهمیت و ضرورت تحقیق احساس می‌گردد. این پژوهش، به روش تحلیل محتوا انجام گرفته شد. به این صورت که تمام واژه‌های موجود در اشعار فارسی اول تا پنجم استخراج گردید و سپس با کتاب واژگان پایه فارسی از نعمت‌زاده تطبیق داده شد، واژگان پایه شناسایی گردید. نتایج بدست آمده بیانگر این است که هرچه از دوره اول به دوره دوم ابتدایی نزدیک می‌شویم، بسامد واژگان پایه از نصف، کمتر است. بیشترین بسامد واژگانی مربوط به مضمون طبیعت‌گرا است. سپس مقوله‌ی دین، اخلاق، تربیت و تحصیل. اسم‌ها بیشترین بسامد در قالب دستوررا نشان دادند.

کلمات کلیدی: ادبیات کودک و نوجوان، شعر کودک، واژگان پایه، فارسی ابتدایی، بسامد واژگان

Review and analysis of basic vocabulary in Persian poems from the first to fifth editions of 1401-1400 (based on the book Basic Vocabulary from the Language of Iranian Children by Shahin Nematzadeh)

Hassan Binandeh¹, Mahin Shamsaei^{2,*}, Forough Mahighir

1- Master's degree, Persian language and literature, Farhangian University, Shahid Rajaee Campus, Shiraz, Iran. Email: sarasasan54@gmail.com.

2- Faculty member of Farhangian University, Shahid Rajaee Campus, Shiraz Branch, Iran. Email: sarasasan54@gmail.com

3- Faculty Member of Farhangian University, Shahid Rajaee Campus, Shiraz Branch, Iran. email: Sarasasan54@gmail.com

* Corresponding Author

Abstract

of children's poetry It is one of the tools of transferring culture to the next generation. A child needs poems that are at his level of understanding. Therefore, the number and type of vocabulary plays a fundamental role in this. Vocabulary and the extent of their use in poetry are different according to age groups. If an average of these classified and domain words are used in education, it is called basic educational vocabulary. Dealing with vocabulary is very important because the study process is based on decoding, reading and human understanding of printed signs. By knowing the relative frequency of the basic vocabulary, it is possible to design appropriate educational content to have the greatest efficiency for children. Since the poems in the elementary Persian book are also part of the educational content, the list of basic words in it should be analyzed. Therefore, the importance and necessity of research is felt. This research was done by content analysis method. In this way, all the words in the first to fifth Persian poems were extracted and then compared with Nematzadeh's book of basic Persian words, the basic words were identified. The obtained results indicate that as we approach from the first period to the second period of elementary school, the frequency of basic vocabulary is less than half. The highest vocabulary frequency is related to the naturalistic theme. Then the category of religion, ethics, upbringing and education. Nouns showed the highest frequency in the command form.

Keywords: children's literature, children's poetry, basic vocabulary, elementary Persian, vocabulary frequency.

۱- مقدمه

کلید فهم متون گوناگون ایرانی و ابزار مهم برقراری ارتباط با دیگر ایرانیان، زبان فارسی است. کوشش‌های ایرانی با هرگوش محلی و بومی خاص، از طریق زبان فارسی برای حفظ هویت و ملیت خود مفرام می‌شود. قرن‌هاست برای همه ایرانیان، از هر قوم و قبیله‌ای، مسلم شده است که برای پیروزی درآموزندگی باید، ضمن پاسداری و احترام به زبان مادری، برای یادگیری و تسلط بر زبان فارسی تلاش کرد. «نظام آموزشی کشور نیز مسؤلیت بسیار سنگینی برای تحقق این خواسته برحق دارد. برنامه درسی زبان‌آموزی در میان برنامه درسی دیگر دوره ابتدایی از اهمیت به سزایی برخوردار است، زیرا نه تنها در تحکیم و تثبیت روابط اجتماعی مؤثر است، بلکه یادگیری سایر مواد درسی را تسهیل می‌کند و تعمیق می‌بخشد. نظام آموزش و پرورش کشور ایران نظامی متمرکز و کتاب محور است به این معنا که کتاب درسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. یکی از جنبه‌های مهم کتاب درسی، زبان کتاب هاست.» (علوی مقدم: ۱۳۹۲، ص ۱۴۷) همه ما دارای ذخیره واژگانی هستیم که اساس توانایی ما را در برقراری ارتباط تشکیل می‌دهد. «معانی یادگیری واژگان یک زبان، فرایند پیچیده‌ای است که در آن فراگیر باید هم شکل و هم مختلف یک کلمه را بیاموزد. محتوای آموزشی باید به گونه‌ای طراحی شود که بیشترین بازگشت سرمایه را برای فراگیر داشته باشد. یکی از حوزه‌هایی که این امر در آن اهمیت بالایی برخوردار است، حوزه واژگان است. از میان واژگانی که به عنوان مصالح زبانی برای ارتباط با کودک مورد استفاده قرار می‌گیرد، می‌توان میانگینی از واژه‌ها را برگزید که همه کودکان یک گروه سنی قادر به فهم آن هستند، این واژگان را می‌توان واژگان پایه نامید.» (محمدی رفیع: ۱۳۸۹، ص ۳۱)

کتاب درسی، از منظر ارتباطی، رسانه‌ای در نظر گرفته می‌شود که باید قادر باشد به بهترین نحو باعث ارتباط با مخاطب خود که همان دانش‌آموز است، شود. در دوره‌ی ابتدایی مخاطبان این کتاب دانش‌آموزانی هستند که مسلماً زبانشان با تفاوت قابل توجهی با بزرگسالان دارد و مؤلفان کتاب درسی نیز بزرگسالانی هستند که باید بر زبان کودک به خوبی تسلط داشته باشند و محتوای کتاب‌های مورد نظر را طوری سامان دهند که از بعد زبانی با توان دانش‌آموزان تطبیق داشته باشد؛ در غیر این صورت با فراگیری مواجه خواهند شد که علاوه بر ضعف از نظر مهارت‌های زبانی، آگاهی آنها نیز بسیار سطحی است. به عبارت دیگر می‌توان ادعا کرد که بخشی از این مشکلات زبانی مرتبط با واژگان است که در آثار مؤلفان کتاب‌های درسی و نیز نویسندگان ادبیات کودک مشاهده می‌شود.

این پژوهش بر آن است تا با بررسی و مطالعه اشعار کتاب فارسی دوره‌ی ابتدایی و مطابقت دادن آن با کتاب نعمت‌زاده و میزان به کارگیری واژگان پایه را در این کتاب بررسی و مطالعه و تعداد واژگان به کاررفته در آنها را رصد نماید و در نتیجه میزان تطابق واژه‌های موجود در این کتاب‌ها و فهرست واژگان پایه نعمت‌زاده و همکاران را تعیین کند تا بتواند گامی در جهت زبان‌آموزی بهتر و مؤثرتر فرزندان این مرز و بوم باشد.

یادگیری واژگان پایه زبان فارسی با توجه به وقت محدودی که دانش‌آموزان دارند، باید به گونه‌ای طراحی شود که محتوای آموزشی بیشترین بازدهی را داشته باشد. از آنجایی که اشعار موجود در کتاب فارسی ابتدایی نیز بخشی از محتوای آموزشی هستند، باید فهرست واژگان پایه موجود در آن مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد و از واژگان پرسامد استفاده شود که در سطح درک کودکان باشد. لذا اهمیت و ضرورت تحقیق احساس می‌گردد.

۲- پیشینه‌ی تحقیق

نولز (۱۹۰۴) به تهیه یکی از قدیمی‌ترین آثار خود در زبان انگلیسی در زمینه‌ی کنترل واژگان و گزینش آنها برای تقویت مهارت خواندن در نابینایان همت گمارده است.

هورن (۱۹۲۵) در فصل پنجم کتاب خود، ده هزار واژه‌ای که در نگارش استفاده می‌شوند، ارائه نمود. رینلندنیز (۱۹۴۵) در پژوهشی که بعد با عنوان واژگان پایه‌ی دانش‌آموزان ابتدایی چاپ شد نمونه‌گیری وسیعی را از بخش‌های متفاوت کشور آمریکا در پایه ابتدایی ترتیب داد و نوشته‌های بسیاری را که دانش‌آموزان هشت پایه نگاشته بودند، مورد بررسی و مطالعه قرار داد. این پژوهش مواردی همچون بسامد خام، گروه‌بندی اندازه‌های عملی قابل استفاده برای عموم مثلاً صد واژه‌ی اول و پانصد واژه‌ی دوم و ارائه قابل مقایسه‌ای از بسامد از یک پایه به پایه دیگر را به دست می‌دهد.

شبییری (۱۳۷۶) در رساله‌ی کارشناسی ارشد خود با عنوان واژگان پایه ادراکی دانش‌آموزان کلاس‌های سوم، چهارم و پنجم ابتدایی شهر تهران با طراحی یک آزمون و اجرای آن در مناطق ۱ و ۱۷ تهران، به مقایسه نتایج پژوهش با تحقیق‌های پیشین پرداخته و فهرستی از واژگان درسی و غیردرسی دانش‌آموزان را ارائه کرده است.

مرضیه صناعتی (۱۳۹۴) در مقاله‌ی بررسی کاربرد واژگان پایه در چند فرهنگ فارسی دبستان، با ذکر ویژگی سه فرهنگ دبستانی کودک از معیارهای نظری در مباحث واژگانی و فرهنگ نویسی مطرح است، بهره گرفت و در نهایت مشاهده کرد که در بیشتر موارد می‌توان واژه‌های پایه‌ی دبستانی را در فرهنگ‌ها یافت.

دیگر حیات عامری و حسن ذوالفقاری (۱۳۹۴) در مقاله واژگان پایه و واژگان نگاری کودک در زبان فارسی، ضمن اشاره به مفاهیم نظری از فرهنگ کودکان سخن، فرهنگ دبستانی و واژگان نوشتاری را با طرح واژگان نعمت-زاده و همکاران مقایسه کرد نشان داد که مبانی علمی هر یک چه بوده و روایی علمی و نظری و کاربردی کدام یک بیشتر است.

شایا محمدی فیع (۱۳۹۴) در پایان‌نامه‌ی ارشد خود، با موضوع بررسی و تحلیل واژگان پایه در شعر کودک پس از مشروطه، با برگزیدن میانگینی از واژگان پایه، به بررسی و تحلیل واژگان پایه در شعر کودک پرداخت و نهایتاً مشاهده نمود که کاربرد واژگان پایه در شعرهای کودک در عصر مشروطه نسبت به پس از انقلاب، واژگان پایه رنگ حماسی و آهنگ دینی و سیاسی در آن کامل چشمگیر است.

به طور خلاصه می‌توان نتیجه گرفت که همه این پژوهش‌ها، کاربرد واژگان پایه مورد بررسی و تحلیل قرار دادند و با اصلاحات در تألیف کتاب درسی و تدوین محتوای آموزشی متناسب با دامنه واژگانی، نموده‌اند. این پژوهش ضمن بررسی و تحلیل واژگان پایه در شعرهای کتاب فارسی اول تا پنجم دبستان، این امکان را فراهم نموده که واژه‌های نامتناسب به کاررفته در تألیف و آموزش در شعرهای کتاب فارسی کمتر شده و محتوای آموزشی، متناسب با دامنه واژگان در شعرهای کتاب فارسی دوره ابتدایی طرح شد.

۳- اهداف تحقیق

- تعیین مطابقت میزان واژگان شعرهای فارسی با واژگان پایه‌ی کودکان
- تعیین بیشترین عدم تطبیق واژگان پایه فارسی و بیشترین بسامد واژگانی در کدامین پایه
- تعیین میزان واژگان پایه براساس نقش دستوری، مقوله‌های معنایی

۴- سوالات تحقیق

ذ:	ر: روشن، رفتن، رخشان، رنگین، روی، رفتار، راه، رسیده، روز، رهبر
ز:	ز: زده، زیبا، زندگی، زمین، زردآلو، زرد، زود، زبان
ژ:	
س:	س: سر، سبز، سنگ، سفید، سینه، سرخ، ستاره، سو
ش:	ش: شادی، شانه، شده، شرشر، شیرین، شک، شاداب، شکوفه، شاپرک، شب، شعر
ص:	ص: صفا، صاف، صد، صحرا، صدا، صبح
ض:	
ط:	
ظ:	
ع:	ع: عروس، عود
غ:	غ: غصه، غروب، غم
ف:	
ق:	ق: قشنگ، قلب، قایق، قاصدک
ک:	ک: کوچک، کیم، کوهسار، کار، کشتزار، کوه، کودک، کتاب، کلاس، کسی
گ:	گ: گل، گلستان، گفتار، گلاب
ل:	ل: لب، لپ، لبخند،
م:	م: مهربان، مرا، مادر، مدرسه، مو، می سپارد، می کشد، مهر، مهمان، موقع، ماهی، مغز، میهن، مثل، مانند، ماه، ما، مهتاب،
ن:	ن: نظم، نام، نازک، نقل، نبات، نور
و:	و: وفا، وقت
ه:	ه: هست، همه
ی:	ی: یاقوت، یک

- واژگان شعرهای فارسی با واژگان پایه ی کودکان چه میزان مطابقت دارد؟

- بیشترین عدم تطبیق واژگان پایه شعری و بیشترین بسامد واژگانی، مربوط به کدام پایه است؟

- واژگان پایه بر اساس نقش دستوری و حوزه‌های معنایی به چه میزان در شعر های فارسی ابتدایی آمده است؟

۵- روش تحقیق

روش پژوهش حاضر، از نظر نوع ذاتاً کیفی و از نظر روش اصالتاً توصیفی است. چهارچوب نظری بحث متکی بر نظریه‌ی واژگان پایه‌ی زبانی می‌باشد که حوزه‌ای مطالعاتی در بستر زبان شناسی شناخت گرا است، می‌باشد. در جمع آوری داده‌های مورد نیاز تحقیق حاضر نیز از روش کتابخانه‌ای و فیش‌برداری استفاده شده است.

۶- بحث

۶-۱- پایه‌ی اول

ابتدا برای بررسی و تحلیل واژگان پایه در اشعار فارسی اول ابتدایی، تمامی واژه‌های موجود در شعرها این پایه استخراج شده و به ترتیب حروف الفبا دسته‌بندی شده است. در جدول شماره ۱ این واژه‌ها را نشان داده‌ایم.

جدول شماره ۱ تمام واژه موجود در شعرهای فارسی اول ابتدایی

الف: آبی، امروز، است، آبنار، آفتاب، آب، انار، ایران، آسمان، افتاده، آقا، آرام، آمد، اسفند، آزاد، امید، ایمان، اسلام
ب: بردن، بابا، بده، بال، باران، بادام، بشکن، باغ، بستان، بسیار، بزرگ، بهمن، بارید، بخوان، باد
پ: پیش، پیراهن، پدر، پر، پیچیده، پوشش، پروردگار، پروانه، پاک، پیدا، پهناور، پرنده، پیغمبر، پا، پاینده
ت: ترتیب، ترش، تمام، تو، تب، تنها، تور، تابید، ترانه
ث:
ج: جان، جویبار، جنگل، جشن، جانب، جاوید
چ: چیز، چشم
ح: حق
خ: خدا، خانه، خنده، خوش رنگ، خورشید، خوش مزه، خوش بو، خوش رو، خوب، خاک، خندان، خیال، خود.
د: دو، دست، دل، دعا، دبستان، دور، دسته، دانه، درخت، دام، دریا، دنیا، دوست، دارم، داماد، دوباره

همان‌طور که مشاهده می‌شود، طی شمارشی که توسط نگارنده از واژه‌های موجود در شعرهای فارسی اول ابتدایی انجام شد، بدون احتساب بسامد، در جدول شماره‌ی ۱ تعداد کل واژه‌های موجود در شعرهای فارسی پایه‌ی اول ابتدایی، ۱۹۶ تا واژه است که از این تعداد ۸۴ واژه طبق مقایسه با کتاب واژگان پایه فارسی از زبان کودکان ایرانی اثر نعمت‌زاده، واژگان پایه محسوب

"کودک"، "بردن"، "کار" به اعتقاد نگارنده می‌تواند واژگان پایه باشد که در کتاب نعمت زاده به آن اشاره‌ی نشده است. مورد قابل بررسی دوم، بخش حوزه‌ی معنایی واژه‌ها است. منظور از حوزه‌ی یا مقوله‌ی معنایی یا موضوع واژه دایره‌ای است که دربرگیرنده‌ی واژه‌هایی است که با یکدیگر اشتراک‌هایی دارند و در یک قلمرو قرار می‌گیرند. در حقیقت تعیین حوزه‌ی معنایی یا مقوله‌بندی نوعی سازماندهی معنایی است که مقایسه و بررسی را بهتر از نظم الفبایی فراهم می‌کند. تمام واژه‌های استخراجی در شعرهای موجود در فارسی اول ابتدایی با توجه به ۲۴ حوزه‌ی معنایی در کتاب نعمت زاده به شرح زیر در ۱۱ مقوله در جدول طبقه‌بندی شده است: درحوزه‌ی طبیعت ۱۸ واژه، خانه و محیط زندگی ۱۷ واژه، تربیت و تحصیل ۱۰ واژه، بدن ۶ واژه، گیاهان و جانوران ۴ واژه، خانواده ۵ واژه، دین و اخلاق ۳ واژه، رابطه‌ی اجتماعی/ارتباط ۱۰ واژه، رنگ ۱۰ واژه، سلامتی و بهداشت ۵ واژه و سایر (میوه، خوراکی، پوشاک و مواد عناصر) ۸ واژه

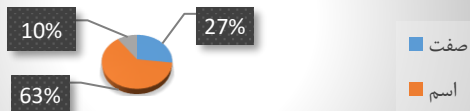
می‌شوند، که در جدول با نماد «*» نشان داده شده است. با توجه به این که بعضی واژگان پایه در این شعرها تکرار شدند و واژگان غیر پایه نیز به همان نسبت تکرار شدند، از طرفی به خاطر اینکه هنگام محاسبه به درصد با تکرار و بدون تکرار واژه‌ها به یک میزان یکسان بود. از تکرار واژه در جدول خوداری شد. لازم به یادآوری است، در کتاب نعمت زاده در پایه اول ۱۳۷ واژه به عنوان واژگان پایه معرفی شده است. واژگان پایه در این پایه ۴۳ درصد و غیر پایه ۵۷ درصد است. همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود. در بررسی واژه‌های موجود در شعرهای فارسی اول ابتدایی، فاقد کلماتی با حروف الفبای خاصی همچون "ث"، "ذ"، "ز"، "ض"، "ظ"، "ط" و "ف" که ابتدای کلمه باشد، هستند. همچنین واژگان پایه از برخی حروف در شعرهای مورد بررسی به عنوان حرف اول به کار گرفته است، مانند "ح"، "ع"، "ل" و بالاخره "و". در یک نگاه اجمالی دیده می‌شود که نسبت واژگان پایه به کل واژه‌های به کاررفته زیاد نیست؛ مثلاً در مورد حرف "ب" از ۱۵ واژه‌ی آغاز شونده، تنها ۶ واژه از واژگان پایه به کاررفته است و این نکته باعث این تصور می‌شود که این نسبت، نسبت مطلوبی نیست. در ضمن کلمه‌هایی نظیر

جدول ۲ فهرست واژگان پایه در شعرهای فارسی اول ابتدایی بر اساس مقوله معنایی

واژگان														محدوده معنایی	
آسمان	آفتاب	باد	باران	بردا	بَر	سنگ	کوه	زمین	سَبز	خورشید	ماه	رنگ	سبز	آبی	طبیعت (۱۸)
کلاس	کوه	سنگ	خانه	چشم	رنگ	گل	آر	بانه	کتاب	شانه	ماه	باز	آب	زرد	خانه و محیط زندگی (۱۷)
بنا	پدر	مادر	کتاب	زبان	رنگ	مدرسه	صدا	و							تربیت (۱۰)
آبی	سبز	زرد	سرخ	سفید	شب	آب	چشم	خورشید							رنگ (۱۰)
رنگ	رنگ	ماه	پروانه												گیاه و جانور (۴)
بنا	پدر	مادر	عروس	خانه											خانواده (۵)
شانه	پدر	مادر	خداوند												دین و اخلاق (۳)
شانه	چشم	آر	چشم	سفید											سلامتی (۵)
چشم	زبان	مادر	پدر	عروس	دست	بنا	کلاس	دوست							رابطه اجتماعی (۱۰)
دست	ب	زبان	چشم	مو	رنگ										بدن (۶)

سایر	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰
------	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

واژه در قالب دستوری

نمودار ۲ میزان وقوع واژگان پایه در مقوله های دستوری مختلف

اسمها که بخش عمده‌ی این واژگان را تشکیل می‌دهند، که ۶۳ درصد است. بعد از آن صفت با ۲۷ درصد و فعل‌ها نیز با ۱۰ درصد کمترین سهم از بخش دستوری واژگان پایه در شعرها را دربر گرفته‌اند.

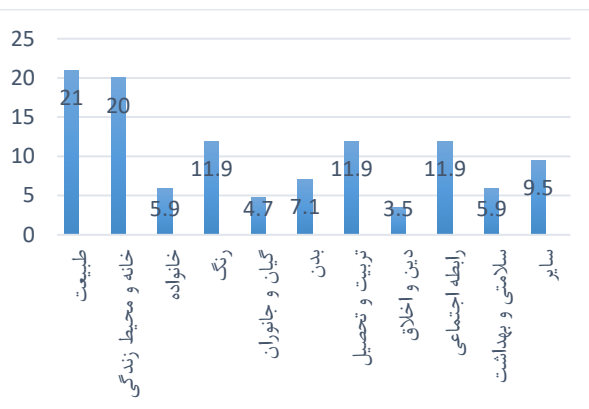
۲-۶- پایه‌ی دوم

در این بخش به تحلیل و بررسی واژگان پایه در شعرهای فارسی پایه‌ی دوم ابتدایی پرداخته می‌شود. ابتدا تمامی واژگان موجود در شعرهای فارسی دوم استخراج شده و سپس مطابق با حروف الفبا در جدولی دسته‌بندی شد. جدول ۳ این طبقه‌بندی را نشان می‌دهد:

جدول ۳ تمام واژه‌های موجود در شعرهای فارسی دوم ابتدایی

الف: آسمان*، افتاد*، احوال پرسی، آرام*، آمد*، انگار، آنجا، آفتاب*، آینه*، ایران*، اسلام، الله، اکبر، است*، آغاز، آب*
ب: بهترین، باز*، بیان، باد*، بود*، بسیار*، بابا*، بالا*، بار*، برگ*، بردم*، بگیرم، بال*، بلدم*، بگویم*، بخوانم*، بتکانم، بسازم*، ببرم، بزنم*، بکارم، بدارم*، باش*، بازی*، بسازد، بی تاب، بیدار
پ: پند، پرتاب، پروانه*، پرسید*، پنجره*، پرید*، پشت، پیش*، پاک*، پاینده، پیوسته، پرستو، پا*
ت: تو*، تکان، تابیده، تاب*، تخم، تابستان*،
ث:
ج: جاری، جان، جوی،
چ: چیده، چمن، چتر*،
ح: حیاط*، حوض*، حال،
خ: خوش، خواب*، خوب*، خندید*، خود*، خستگی، خانه*، خورشید*، خون*، خاک*، خوشحال*، خواهرم*، خرّم، خنک،
د: دانا، دهم، دوستی*، دیشب*، داد*، دست*، دانه*، دیگر، دیدم*، درخت*، دیده، دنیا*، دشت، دور، دل*،
ذ:

همان گونه که در جدول ۲ نشان داده‌ایم، از ۸۶ واژگان پایه موجود در شعرهای فارسی اول ابتدایی تعداد و حوزه هر مقوله را مشخص کرده‌ایم و برای بهتر نشان دادن این مورد از نمودار استفاده شده است. در نمودار شماره ۱ تمام واژگان پایه در شعرهای فارسی اول به نسبت درصد نشان داده شده است:

نمودار ۱ نسبت واژگان پایه به کار رفته در شعرهای فارسی اول ابتدایی از نظر مقوله‌ی معنایی

با توجه به جدول شماره ۲ و نمودار شماره ۱ مشخص شد که بیشترین مقوله معنایی واژگان پایه موجود در شعرهای فارسی اول ابتدایی در حوزه‌ی طبیعت قرار دارد و سپس خانه و محیط زندگی به کار رفته است و کمترین بسامد معنایی نیز مربوط به مقوله‌های دین و اخلاق است. بدن: با توجه به اینکه بدن موضوعی زیست‌شناختی است و مربوط به جسم و بدن انسان می‌شود؛ و شامل واژه‌هایی می‌شود که با توجه به معیارهای تخصیص واژه‌ها به موضوع، یا بخشی از بدن به شمار می‌رود، مثل «دست» یا به نحوی نشان دهنده و اشاره کننده به ماهیت جسمی بدن انسان هستند، مثل «خنده» یا مانند واژه‌ی «خواب» و همچنین برخی واژه‌ها؛ مثل «عینک» که در این موضوع قرار گرفته‌اند. وسایلی که به بدن مربوط می‌شوند و برای کمک به جسم انسان ساخته شده‌اند و برخی از افعال نظیر «بوسیدن»، «کتک زدن» هم که ماهیت جسمانی دارند، قرار می‌گیرند.

مورد سوم قابل بررسی مقوله دستوری واژگان پایه موجود در شعرهای فارسی اول ابتدایی است و طبق بررسی انجام شده توسط نگارنده از میان ۸۴ واژه پایه، ۵۳ تا اسم، ۲۳ تا صفت و ۸ تا فعل را تشکیل می‌دهند. در نمودار ۲ میزان وقوع واژگان پایه را در هر یک از مقوله‌های دستوری نشان داده‌ایم:

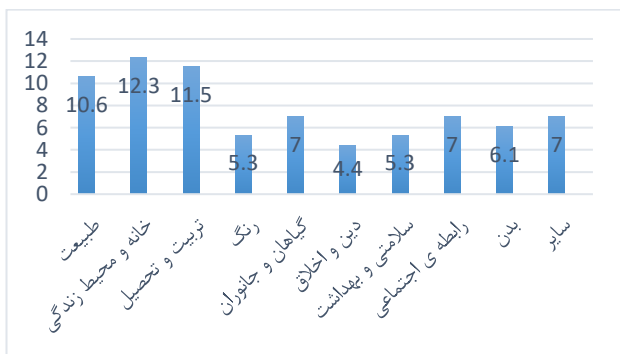
ل: لانه، لب، لیخند، لاله،	ر: روان، رقص، رنگین کمان، رنگارنگ، روییده، راه، رنگ، رهگذر، روز، روح،
م: مونس، مهربان، من، میباش، مادر، مانده، مثل، مرتب، مو، مردم، می زند، ماهی، می کند، می نشانم، می کشانم، می فشانم، می گشاید، می سازد، می رباید، میان، می رود،	ز: زبان، زیان، زیبا، راست،
ن: نام، نامه، نیست، ناز، نشست، نازک، می درخشید، میان، نهر، نشاط، نماید،	ژ:
و:	س: سخن، سود، ستاره، سه، سلام، سبز، سفید، سرخ، سبزه زار، سایه
ه: هنرمند، هدیه، هستم،	ش: شد، شایرک، شیشه، شعر، شاخه، شانه، شهر، شهیدان، شاد، شاخسار، شود، شاداب،
ی: یاد، بار، یک، یادگاری،	ص: صاف،
	ض:
	ط:
	ظ:
	ع: عزیز، عید،
	غ: غافل،
	ف: فراوان، فدا، فرش،
	ق: قصه،
	ک: کنم، کردم، کار، کنار، کبوتر، کوه، کجا، کوی، کوچه، کمی، کم کم، کاشت،
	گ: گویم، گل، گفت، گلدان، گرما،

همان‌طور که مشاهده می‌شود، طی شمارشی که توسط نگارنده از واژه‌های موجود در شعرهای فارسی دوم ابتدایی انجام شد، بدون احتساب بسامد، درجدول شماره ۳ تعداد کل واژه‌های موجود در شعرهای فارسی پایه‌ی دوم ابتدایی، ۲۰۵ تا واژه است که از این تعداد ۱۱۳ واژه طبق مقایسه با کتاب واژگان پایه فارسی از زبان کودکان ایرانی اثر نعمت زاده، واژگان پایه محسوب می‌شوند، که درجدول با نماد «*» نشان داده شده است. لازم به یادآوری است در کتاب نعمت زاده در پایه دوم ۲۳۸ واژه به عنوان واژگان پایه معرفی شده است. واژگان پایه در این پایه ۵۵ درصد و غیر پایه ۴۵ درصد است. مورد قابل بررسی دوم، بخش حوزه ی معنایی واژه‌ها است. به این شیوه که تمام واژه‌های استخراجی در شعرهای موجود در فارسی دوم ابتدایی با توجه به حوزه‌های معنایی در کتاب نعمت زاده به شرح زیر در ۱۱ مقوله درجدول زیر طبقه‌بندی شده است.

جدول ۴ فهرست واژگان پایه در شعرهای فارسی دوم ابتدایی بر اساس مقوله معنایی

واژگان													محدوده معنایی	
		ف	کبوتر	لا	ر	ک	رنگین کمان	خاک	خورشید	پروانه	ب	آفتاب	آسمان	طبیعت (۱۲)
آینه		سوف	بساط	آر	بیه	شک	شیشه	تخته	شانه	کبوتر	گل	گلدان	ماه	خانه و محیط زندگی (۱۴)
	باد	بکا	نامه	مادر	قلمه	تغ	سه	زبان	پرسید	بازی	بگویم	بخوانم	بنا	تربیت (۱۳)

رنگ (۶)	سپید	سبز	زرد	بنفش	قرمز	نارنجی	سرمه‌ای	مشکی	سفید	نارنجی	سبز	زرد	بنفش	قرمز	نارنجی	سرمه‌ای	مشکی	سفید
گیاهان و جانوران (۸)	پروانه	کبوتر	باز	گاو	گوسفند	گربه	گاو	گوسفند	گربه	گاو	گوسفند	گربه	گاو	گوسفند	گربه	گاو	گوسفند	گربه
خانواده (۳)	مادر	پدر	خواهر	برادر	دایی	عمه	خاله	دوست	همسایه	همکار	معلم	پزشک	کشور	شهر	مدرسه	کتابخانه	موزه	سفر
دین و اخلاق (۵)	راست	دوستی	سلام	شاد	خوب	بد	زیاد	کم	زیاد	کم	زیاد	کم	زیاد	کم	زیاد	کم	زیاد	کم
سلامتی (۶)	شانه	پای	پوست	دندان	چشم	گوشه	پوست	دندان	چشم	گوشه	پوست	دندان	چشم	گوشه	پوست	دندان	چشم	گوشه
رابطه اجتماعی (۸)	مادر	پدر	زن	سخت	نعمه	مادر	پدر	زن	سخت	نعمه	مادر	پدر	زن	سخت	نعمه	مادر	پدر	زن
بدن (۷)	سخت	نعمه	مادر	پدر	زن	سخت	نعمه	مادر	پدر	زن	سخت	نعمه	مادر	پدر	زن	سخت	نعمه	مادر
سایر (۸)	زبان	چشم	پوست	دندان	چشم	گوشه	پوست	دندان	چشم	گوشه	پوست	دندان	چشم	گوشه	پوست	دندان	چشم	گوشه

نمودار ۳ نسبت واژگان پایه به کار رفته در شعرهای فارسی دوم ابتدایی از نظر مقوله‌ی معنایی

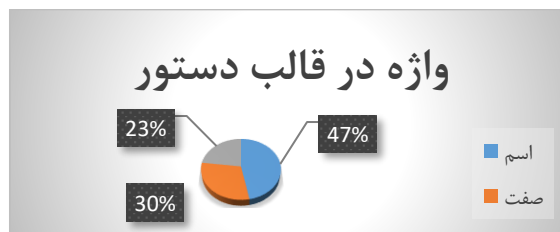
بررسی جدول ۴ و مشاهده نمودار ۳ حاکی از این است که بیشترین بسامد معنایی واژگان پایه مربوط به مقوله خانه و محیط زندگی و سپس تربیت و تحصیل است و کمترین بسامد معنایی نیز مربوط به مقوله دین و اخلاق است. نکته مشترک واژگان پایه بین پایه اول و دوم، بسامد بالای مقوله خانه و محیط زندگی است ولی در پایه دوم بر خلاف پایه اول تربیت و تحصیل بسامد بالایی را نشام می‌دهد.

براساس جدول شماره ۴ تقسیم بندی ۱۱۳ واژگان پایه در شعرهای فارسی دوم ابتدایی به این شرح است: درحوزه‌ی طبیعت ۱۲ واژه، خانه و محیط زندگی ۱۴ واژه، تربیت و تحصیل ۱۳ واژه، بدن ۷ واژه، گیاهان و جانوران ۸ واژه، خانواده ۳ واژه، دین و اخلاق ۵ واژه، رابطه‌ی اجتماعی/ارتباط ۸ واژه، رنگ ۶ واژه، سلامتی و بهداشت ۶ واژه و سایر (میوه، خوراکی، پوشاک و مواد عناصر) ۸ واژه

با مشخص شدن تعداد واژگان پایه در هر مقوله معنایی، نسبت درصد هر موضوع را برای بهتر نشان دادن در نمودارستونی ۳ ترسیم شده است. درپایه‌ی دوم ابتدایی با توجه به حساسیت این سن، شاعر می‌تواند با استفاده از محیطی باز و بیرونی جهان به عنوان ذخیره‌ای تمام نشدنی جهت باروری ذهن کودک مدد بگیرد، لذا استفاده از بیشترین بسامد واژگان پایه در مقوله طبیعت این امر میسر می‌شود. براب بهتر نشان دادن این موضوع، واژگان پایه موجود در شعرهای فاری دوم را از این حیث مورد بررسی قرار داده‌ایم: در نمودار شماره ۳ تمام واژگان پایه در شعرهای فارسی دوم به نسبت درصد نشان داده شده است.

خویش، خواندن*، خبر*، خیر، خورشید*، خیال، خواب آلود، خوش حال*، خرم، خیرم
د: درخت*، دل*، دیشب*، درد*، دور*، دید*، داد*، دعا*، دنیا*، دلتنگی، دریا*، دل انگیز، دانش، دامن، دوخته، دهان*، درس*، درست*، دین، دروغ، دل گشا، ذ:
ر: رنگین کمان*، رنگ*، روشن*، رود*، رکوع، راه*، رونق، روید، رقص، راست گو*، روز*، رام، روان، ز: زود*، زیبا*، زمزمه، زرخیز، زده، زاد، زمین*، زادگاه، زور*، زلال، ژ:
س: سنجاقک، سبزه*، ساده، ساخت*، ساحل، سبز*، سنگ*، سفر، سکوت، سرزمین، سو، سرخ*، سرد*، سر*
ش: شادی*، شرشر، شست و شو، شفا، شریف، شب*، شادمان، شاپرک*، شاخ، شوق، ص: صمیمی، صاف*، صورت*، صدا*، صفا، صبور، صنعت، صحرا*، ض:
ط: طراوت، طلوع، طمع، ظ:
ع: عالی، عصا، عبور، عزیز، عاشق، علم*، غ: غبار آلود، غروب، غرق، غوطه، ف: فریبا، فارس، فرهنگ، فکر*، ق: قشنگ*، قلقلک، قایق*، قیام، قامت، قنوت، ک: کینه، کرد*، کودکی*، کاغذ*، کوچک*، کاش، کوچه*، کاشکی، کوه*، کیست*، کشور، کبود، کردگار، کتاب*، گ: گل*، گرم*، گفتم*، گنبد، گلدسته، گوش*، گسترده، گلستان، گریزانیم، ل: لب*، لحظه، لبریز، لذت، م: مهربان*، مادر*، مهربانی*، مانند، ما*، مثل*، می شدیم*، می شدیم*، موج، ماهتاب، مرغان، می گشتم، مقدس، میهن، مردان*، می گیرند*، می ربایند، مشکل، ملک، ملت*، می ریزد*، می خیزد، می کشد*، ماسه، ماهی*، میان، مژده، می گشاید، محبت، ن: نام*، ناگهان، نگرست، نفر، نرم*، ناودان، نبود*، نشاط، نقاش*، نقش، نعمت، نهراسیم، نگهبان، نیاکان، نوازش، نهاد، و: وطن، ورزش*، وزان،

مورد سوم قابل بررسی، مقوله دستوری واژگان پایه موجود در شعرهای فارسی دوم ابتدایی است و طبق بررسی انجام شده توسط نگارنده از میان ۱۱۳ واژه پایه، ۵۳ تا اسم، ۳۴ تا صفت و ۲۶ تا فعل را تشکیل می‌دهند. در نمودار ۴-۸ میزان وقوع واژگان پایه را در هر یک از مقوله‌های دستوری نشان داده‌ایم:

همان طور که در نمودار شماره ۴ مشاهده می‌شود، اسم‌ها بیشترین بخش این تعداد از واژگان را تشکیل می‌دهند، که ۴۷ درصد است. بعد از آن صفت با ۳۰ درصد و فعل‌ها نیز با ۲۳ درصد کمترین سهم از بخش دستوری واژگان پایه در شعرها را در بر گرفته‌اند. فرق عمده قالب دستوری واژگان در پایه دوم نسبت به اول این موضوع است که از تعداد اسم‌ها به کاررفته در قالب دستور واژگان پایه موجود در شعرهای فارسی کاسته شده و از صفت‌ها و فعل‌ها بیشتری استفاده شده است. که هر چند از اسم‌ها کم‌تر است ولی اختلاف درصدی کمتری نشان می‌دهد.

۳-۶- پایه سوم

در پایه سوم ابتدایی نیز، مثل دو پایه قبلی ابتدا تمامی واژه‌های موجود در شعرهای فارسی این پایه استخراج شد و در جدولی، مطابق حروف الفبا طبقه‌بندی شد. جدول ۴-۷ این طبقه‌بندی را نشان می‌دهد:

جدول ۵ تمام واژه‌های موجود در شعرهای فارسی سوم ابتدایی

الف: آب*، آفرید، است*، آسمان*، آفتاب*، آمد*، آورد*، انگار، انداخت*، آنجا*، آواز*، ابر*، استاد، ایران*، اهل، احسان، افتخار، افق، آینه*، آوا، آشنا
ب: بخشنده، بو*، بهتر*، بده*، باز*، بغل، بوسید*، بازی*، برد*، باران*، بی ادعا، بام، باغچه*، بوسه*، باغ*، بال، به به، بلبل*، بسیار*، برازنده، باقی، بمانیم، باستانی، بند، بهتان، بهر، بهاران، بهار*، باد*، باب
پ: پروانه*، پدربزرگ*، پاک*، پرسید*، پیر، پای کوبی، پنجره*، پاک*، پیشانی*، پیدا*، پرورد، پاکان، پیمان، پهناور، پرستو*
ت: تازه*، تشکر*، تعجب*، تنها*، تنبلی، تن، توفیق،
ث:
ج: جا*، جوی، جست و جو، جهان، جوشان،
چ: چون، جای*، چشمه، چشم*، چهره
ح: حال، حریص، حفظ، حالیا، حمد،
خ: خداوند*، خنده*، خسته، خوب*، خود*، خاک*، خم، خالق، خلیج، خدمت، خطر،

نشان داده شده است. لازم به یادآوری است در کتاب نعمت زاده در پایه سوم ۲۸۷ واژه به عنوان واژگان پایه معرفی شده است. واژگان پایه در این پایه ۴۴ درصد و غیر پایه ۵۶ درصد است.

مورد قابل بررسی دوم، بخش حوزه‌ی معنایی واژه‌ها است، که ابتدا تمام واژه‌های استخراجی در شعرهای موجود در فارسی سوم ابتدایی با توجه به ۱۳ حوزه‌ی معنایی در کتاب نعمت‌زاده به شرح زیر در جدول طبقه‌بندی شده است.

ه: هوا، مهمه، هنر، همگی،
ی: یک، یکتا،

همان طور که مشاهده می‌شود با شمارش واژه‌های موجود در شعرهای فارسی سوم ابتدایی، بدون احتساب بسامد، در جدول شمار ۵ تعداد کل واژه‌های موجود در شعرهای فارسی پایه‌ی سوم ابتدایی، ۲۸۹ تا واژه است که از این تعداد ۱۲۶ واژه طبق مقایسه با کتاب واژگان پایه فارسی از زبان کودکان ایرانی اثر نعمت زاده، واژگان پایه محسوب می‌شوند، که در جدول با نماد «*»

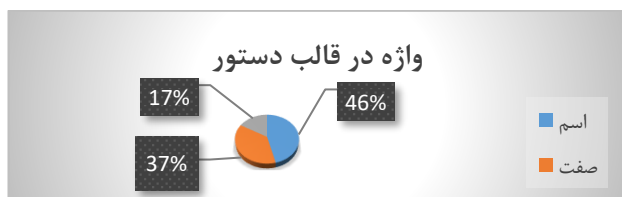
جدول ۶ فهرست واژگان پایه در شعرهای فارسی سوم ابتدایی بر اساس مقوله معنایی

واژگان													حوزه معنایی
													طبیعت (۱۳)
													خانه و محیط زندگی (۷)
													تربیت و تحصیل (۹)
													رنگ (۷)
													گیاهان و جاوران (۶)
													خانواده (۳)
													دین و اخلاق (۸)
													سلامتی (۶)
													رابطه اجتماعی (۵)

بدن (۹)	پیشانی	پوش	دندان	کمر	زود	دوشن	چشم						
کمیت و کیفیت (۱۴)	تپه	بسیار	پیدا	کجا	زود	دور	دست						
مواد و عناصر (۷)	نوک	باد	آفتاب	آب	خورشید	زمین	سنگ						
سایر (۶)	وزنه	آب	نیل	چراغ	راه	دیشب							

تکلیف می‌رسند، پیشنهاد می‌شود، توسط مؤلفان کتب درسی در اولویت دستورکار قرار گیرد.

مقوله دستوری واژگان پایه موجود در شعرهای فارسی سوم ابتدایی، مورد بعدی قابل بررسی است که از میان ۱۲۶ واژه پایه، ۵۸ تا اسم، ۴۷ تا صفت و ۲۱ تا فعل را تشکیل می‌دهند. در نمودار ۴-۱۲ میزان وقوع واژگان پایه را در هر یک از مقوله‌های دستوری نشان داده‌ایم:

نمودار ۶ میزان وقوع واژگان پایه در مقوله‌های دستوری مختلف

همان‌طور که در نمودار شماره ۶ مشاهده می‌شود، در پایه سوم، اسم‌ها بیشترین بخش این تعداد از واژگان پایه در شعر را تشکیل می‌دهند، که ۴۶ درصد است. بعد از آن صفت با ۳۷ درصد و فعل‌ها نیز با ۱۷ درصد کمترین سهم از بخش دستوری واژگان پایه در شعرها را دربر گرفته‌اند. تفاوت عمده قالب دستوری واژگان در پایه سوم نسبت به اول و دوم این موضوع است که میزان استفاده از اسم و صفت با اختلاف خیلی کم مشاهده می‌شود.

۴-۶- پایه‌ی چهارم

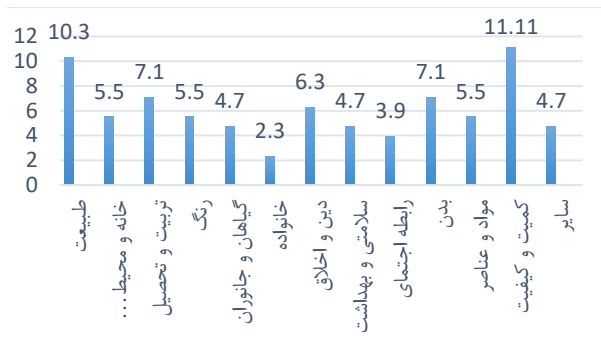
تحلیل و بررسی واژگان پایه در شعرهای فارسی چهارم ابتدایی نیز، مثل سه پایه‌ی قبل ابتدایی، تمامی واژه‌های موجود در شعرها فارسی در جدول زیر طبق حروف الفبا دسته‌بندی شده است.

جدول ۷ تمام واژه‌های موجود در شعرهای فارسی چهارم ابتدایی

الف: آخر، آید، آهسته، است، ابر، آهو، آواز، آشکار، افتاد، ارمان، آمد، آرزو، ایمان، آری، آبتی، آرد، اسیر، اتفاق، انداختی، اجل، امید، آشفته، التماس، آموخت، الهی،
ب: بندگان، بو، بهار، باغ، بود، برگ، بال، برگشت، باز، باد، بی‌آورد، بنده، ببخشد، بدرید، ببرد، بازو، بام، به، بالا، بهتر، بگشود، بریود، ببینی، بیان، بیچاره، بازگان، باران، برق، برآن، بس، برف، بلند، باطل،

بر اساس جدول شماره ۶ تقسیم‌بندی ۱۲۶ واژگان پایه در شعرهای فارسی سوم ابتدایی به این شرح است: در حوزه‌ی طبیعت ۱۳ واژه، خانه و محیط زندگی ۷ واژه، تربیت و تحصیل ۹ واژه، بدن ۹ واژه، گیاهان و جانوران ۶ واژه، خانواده ۳ واژه، دین و اخلاق ۸ واژه، رابطه‌ی اجتماعی/ارتباط ۵ واژه، رنگ ۷ واژه، سلامتی و بهداشت ۶ واژه، مواد و عناصر ۷ واژه، کمیت و کیفیت ۱۴ واژه و سایر (میوه، خوراکی، پوشاک و مکان و...) ۸ واژه‌ها مشخص شدن تعداد واژگان پایه در هر مقوله معنایی، نسبت درصد هر موضوع را برای بهتر نشان دادن در نمودار ستونی ترسیم شده است.

در نمودار شماره ۵ تمام واژگان پایه در شعرهای فارسی سوم به نسبت درصد نشان داده شده است:

نمودار ۵ نسبت واژگان پایه به کار رفته در شعرهای فارسی سوم ابتدایی از نظر مقوله‌ی معنایی

بررسی جدول ۶ و مشاهده نمودار ۵ حاکی از این است که بیشترین بسامد معنایی واژگان پایه در شعرهای فارسی سوم ابتدایی مربوط به مقوله کمیت و کیفیت سپس مقوله‌ی طبیعت است و کمترین بسامد معنایی نیز مربوط به مقوله خانواده است. نکته مشترک واژگان پایه بین پایه اول و دوم و سوم بسامد بالای مقوله طبیعت است ولی در پایه سوم برخلاف پایه دو پایه قبل، از مقوله کمیت و کیفیت بیشترین بهره را برده است و در پایه اول و دوم از این مقوله واژگان پایه اصلاً استفاده نشده و یا خیلی به ندرت به کار رفته است و همچنین مقوله معنایی مواد و عناصر نیز در نمودار دیده می‌شود. ضمن این که در پایه سوم، واژگانی با موضوع اخلاق و دین از بسامد بیشتری برخوردار است که با توجه به اینکه در این پایه دانش‌آموزان دختر به سن

ع: عاقبت، عجب، علم، عالم، عشق، عدل، عوض	بسیاری، بنده پروری، بیم، پُرآن، بست، بیشه، بیدار، بازی، بیچاره، بلا، بشتافت، بند، برنا، بیاموز، بیایی، بهره، بیکار،
غ: غنچه، غلام، غرآن، غلتید	پ: پاک، پدید، پنه، پنبه، پنبه، پیام، پرواز، پولادین، پنجه، پرند، پاره، پهن، پید، پیش، پسر، پادشاه، پشت، پی، پیر، پناه
ف: فرزندی، فریب، فلان، فرود، فراوان، فدا، فکندی، فراموش، فکر، فرمان، فضل،	ت: تک، تکیه، تپید، تجارت، تمام، تنگ، تیغه، ترانه، تندر، تیره، تگرگ، تنها، توفان، تاخت، تازان، تیر، توانا، تن
ق: قالب، قشنگ، قارقار، قضا، قاتل، قسم، قرار، قطره، قضا،	ث:
ک: کیست، کلاغ، کشید، کرد، کند، کنیز، کور، کودک، کرم، کشتی، کبوتر، کهنسال، کوه، کمان، کف، کلی، کله، کار، کامران، کسی	ج: جدا، جواب، جوی، جست، جان، جنگل، جوشان، جاودانی، جز، جبهه، جنوب، جان، جوید،
گ: گفتم، گل، گوش، گلبرگ، گریخت، گروهی، گهر، گردش، گیلان، گریزان، گرد، گوارا، گدا، گهواره، گناه، گاز، گرفتار، گریه، گرگ، گمان	چ: چند، چقدر، جست، چایک، چرخ، چشم، چنگ،
ل: لرزید، لب، لطف، له، لوس، لفظ	ح: حوصله، حیل، ساز، حال، حبس، حق، حسرت، حکم، حی داور، حاصل، حضرت، حمد،
م: مادر، مهربان، می بارید، می پیچید، می گذشت، مرغان، می خواست، مشتاق، منزل، مرز، می دهد، مرگ، می خورد، می دوید، میشت، می گشت، مرد، مسکین، مدارا، مار، می شست، مشق، متغیر، مغفرت، می نوشتم، مهر، موج، موش	خ: خدا، خانه، خود، خواب، خبر، خمیازه، خوش، خوان، خواهی، خطه، خام، خوب، خرم، خندید، خرد، خواست، خطا، خلاص،
ن: نیست، نماز، نهان، نشان، نیکی، نشست، نزدیک، نرم، نازک، نگین، نامه، نگاه، ناخدا، نگون اقبال، نجات، نادان، نظر، نخواهیم	د: دیدم، دل، داشت، درخت، دوش، دشت، ده، داغ، دهان، دادم، درد، دیرین، داستان، دیوانه، دریا، دانه، دفتر، دست، دایه، دوست، دنبال، دندان، دانا، دانش، دعا، ده، دم
و: وزنده، وارونه، وقتی، وحی، وحشی	ذ:
ه: هست، هرگز، هوهو، همتا، هزار، همچو، هما، همیشه، هوا، هراس، هیچ	ز: رنگ، روشنایی، ریخت، رمه، رسید، رویاه، راه، رفت، روزگار، روز، راز، رحمت، رخ، رود، رب، رهایی، رهرو، رشته، رفتار، رهنما، رامش، رحمت،
ی: یاد، یک، یزدان، یار	ز: زد، زاغ، زود، زیبا، زهره، زندگانی، زه، زمان، زبان
	ژ:
	س: سر، سار، سبزه، سیاه، سوختم، سو، سامان، سال، سایه، ساده، سنگر، سطر، ساحل، سطح، سیلاب، سیل
	ش: شنیدم، شاخه، شد، شاپرک، شما، شادکام، شکایت، شمشیر، شیرین، شاد، شناسی، شهدا، شیشه، شوق، شبنم، شانه، شیوه، شاید، شیر، شاه
	ص: صبح، صد، صحرا، صیاد، صلاح، صید، صواب،
	ض:
	ط: طعمه، طوطی، طغیان،
	ظ: ظرف

با شمارش واژه‌های موجود در شعرهای فارسی چهارم ابتدایی، بدون احتساب بسامد، در جدول شماره ۷ تعداد کل واژه‌های موجود در شعرهای فارسی پایه‌ی چهارم ابتدایی، ۴۱۱ تا واژه است که از این تعداد ۲۲۰ واژه، طبق مقایسه با کتاب واژگان پایه فارسی از زبان کودکان ایرانی اثر نعمت زاده، واژگان پایه محسوب می‌شوند، که در جدول با نماد «*» نشان داده شده است. لازم به یادآوری است در کتاب نعمت‌زاده در پایه چهارم ۴۲۵ واژه به عنوان واژگان پایه معرفی شده است. واژگان پایه در این پایه ۵۴ درصد و غیر پایه ۴۶ درصد است.

مورد قابل بررسی دوم، بخش حوزه‌ی معنایی واژه‌ها است، که ابتدا تمام واژه‌های استخراجی در شعرهای موجود در فارسی چهارم ابتدایی با توجه به حوزه‌های معنایی در کتاب نعمت‌زاده به شرح زیر در ۱۷ حوزه، در جدول زیر طبقه‌بندی شده است:

جدول ۸ فهرست واژگان پایه در شعرهای فارسی چهارم ابتدایی بر اساس مقوله معنایی

واژگان										محدوده معنایی			
سپل	بهار	تگرگ	جنگل	دشت	دریا	شاپرک	شاخه	ظفره	کرم	کوه	گل	گردش	طبیعت (۱۳)
			خانه	برق	پنیر	بام	دانه	ظرف	کمان	کیوتر	کستی	گل	خانه و محیط زندگی (۱۰)
		دل	بازو	با	چشم	دست	دهان	دندان	زبان	کله	گوش	لب	بدن (۱۱)
				یک	مشق	جواب	دفتر	فکر	داستان	دانش	مادر	علم	تربیت و تحصیل (۹)
		پرنده	شاپرک	کلاغ	طوطی	کیوتر	روبه	گرگ	مرغان	مار	غنچه	گل	گیاهان و جانوران (۱۱)
									پیر	پسر	فرزند	مادر	خانواده (۴)
	خوب	ایمان	پاک	خندیدن	خدا	دعا	دوست	مرگ	گریه	نیکی	نماز	نجات	دین و اخلاق (۱۲)
						چشم	دست	زبان	گروه	گوش	مادر	نامه	رابطه اجتماعی (۷)
							دریا	گل	کلاغ	شیر	سیاه	سبزه	رنگ (۶)
						خواب	دهان	دندان	شانه	گاز	گوش	گردش	سلامتی (۷)
	چند	فراموش	بهرت	چقدر	بلند	پیدا	پهن	پاره	پاکی	قشنگ	نازک	نرم	کمیت و کیفیت (۱۲)
						تگرگ	باران	برف	شیشه	ابر	باد	کوه	مواد و عناصر (۷)
					رفتار	کار	بپرد	خوان	علم	کشید	شست	لیمپم	کارومهاات (۸)
		زمان	بست	رفتار	دم	زمان	تنها	پادشاه	گرد	وقتی	ببینی	بار	مفاهیم (۱۱)
					نامه	چرخ	پرواز	رفتار	گردش	کمان	کستی	شمشیر	بازی، ورزش و تفریح (۸)

وسيله و فناوری (۵)	موضوع	نمده	نیشه	کمان	توجه	رط	ل	ز	ر
سایر (۹)	موضوع	وقتی	تبدار	ندان	تبه				

براساس جدول شماره ۸ تقسیم‌بندی ۲۰۵ واژگان پایه در شعرهای فارسی چهارم ابتدایی به این شرح است: درحوزه طبیعت ۱۳ واژه، خانه و محیط زندگی ۱۰ واژه، تربیت و تحصیل ۹ واژه، بدن ۱۱ واژه، گیاهان و جانوران ۱۱ واژه، خانواده ۴ واژه، دین و اخلاق ۱۲ واژه، رابطه‌ی اجتماعی/ارتباط ۷ واژه، رنگ ۶ واژه، سلامتی و بهداشت ۷ واژه، مواد و عناصر ۷ واژه، کمیت و کیفیت ۱۲ واژه، مفاهیم ۱۱ واژه، کار و مهارت ۸ واژه، بازی و تفریح ۸ واژه، وسیله و فناوری ۵ واژه و سایر (میوه، خوراکی، پوشاک و ممکن...) ۹ واژه

نمودار ۸: میزان وقوع واژگان پایه مقوله‌های دستوری مختلف

همان‌طور که در نمودار شماره ۸ مشاهده می‌شود، در پایه چهارم نیز، اسم‌ها بیشترین بخش این تعداد از واژگان پایه در شعرها را تشکیل می‌دهند، که ۴۳ درصد است. بعد از آن صفت با ۳۷ درصد و فعل‌ها نیز با ۲۰ درصد کمترین سهم از بخش دستوری واژگان پایه در شعرها را در بر گرفته‌اند. تفاوت عمده قالب دستوری واژگان در پایه‌ی چهارم نسبت به سه پایه قبلی این موضوع است که میزان استفاده از اسم و صفت و فعل با اختلاف خیلی کم مشاهده شد. به نظر می‌رسد، رفته رفته از پایه اول به پنجم که نزدیک می‌شود، میزان اختلاف سه مقوله دستوری کمتری شود.

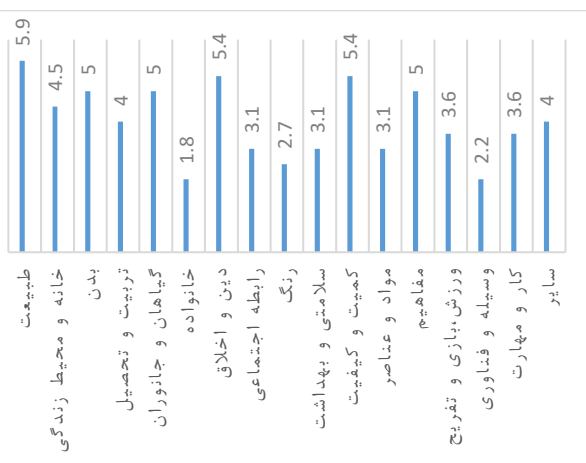
۵-۶- پایه‌ی پنجم

تحلیل و بررسی واژگان پایه در شعرهای فارسی پنجم ابتدایی نیز مثل پایه‌های قبل، ابتدا دسته‌بندی تمامی واژه‌های موجود در شعرها فارسی در جدول زیر طبق حروف الفبا، در دستور کار قرار گرفته است.

جدول ۹: تمام واژه‌های موجود در شعرهای فارسی پنجم ابتدایی

الف: امید، آوری، آرام، آب، آرد، آشیان، آفرید، آدم، انجم، ابر، آفتاب، اجزاء، اندیشه، اکنون، است، ایران، اندرون، اندیشه، آهن، ارزش، آسمان، ایزد، آتش، آهنگ، آخرین، افزون، اتحاد، آزادی، آیند، آشکار، آزار، آفرین، اسفند، آشنا، اتفاق، آسیب، آسان، استاد، ابرام، انبار، امروز
ب: بیم، بخش، ببخشای، برانی، بیچارگان، باد، برگ، باغ، بستان، بار، بهاران، بخندد، بوته، باز، بحر، بر، بیخ، برهنه، بهار، بس، بلبلی، برتر، بلند، بنالد، برنا، بیست، بهتر، برون، بهشت، بود، برید، بکند، بال، برون، بوم و بر، بام، بنگر، بچه، بیگانه، باغبان، بسته، باران، بیهوده، بردباری، بندگان، بیدار
پ: پیدا، پی، پیچان، پاییز، پر، پرستو، پیر، پرسید، پدید، پاینده، پاک، پیشه، پیکرم، پیروزی، پلنگ، پری، پدر، پروانه، پیش، پل، پرده، پیام، پسر، پاسخ، پایداری، پادشاه، پروردگار
ت: توانا، تو، تک، تاک، تواند، تأثیر، توحید، تن، تازه، تازینه، تأمل، تحمل، تند،

با مشخص شدن تعداد واژگان پایه در هر مقوله معنایی، نسبت درصد هر موضوع را برای بهتر نشان دادن در نمودار ستونی ترسیم شده است. نمودار شماره ۷ تمام واژگان پایه در شعرهای فارسی چهارم به نسبت درصد نشان داده شده است:

نمودار ۷: نسبت واژگان پایه به کار رفته در شعرهای فارسی چهارم ابتدایی از نظر مقوله‌ی معنایی

بررسی جدول ۸ و مشاهده نمودار ۷ حاکی از این است که بیشترین بسامد معنایی واژگان پایه در شعرهای فارسی چهارم ابتدایی، مربوط به مقوله‌ی طبیعت و سپس کمیت و کیفیت و مقوله دین و اخلاق است و کمترین بسامد معنایی نیز مربوط به مقوله‌ی خانواده است. نکته‌ی مشترک واژگان پایه بین پایه‌ی سوم و چهارم بسامد بالای مقوله‌ی دین و اخلاق است ولی در پایه‌ی چهارم برخلاف سه پایه قبلی، از مقوله‌ی گیاهان و جانوران و مقوله‌ی اعضای بدن از واژگان بیشتری بهره برده است و همچنین مثل پایه‌ی سوم، مقوله‌ی معنایی مواد و عناصر نیز در نمودار دیده می‌شود. در پایه‌ی چهارم با توجه به میزان واژگان پایه، تنوع حوزه‌های معنایی بیشتر شده و بیشتر حوزه‌ها نظیر هنر، زمان و مکان و... به دلیل بسامد در مقوله‌ی سایر جا داده شده‌اند. مقوله‌ی دستوری واژگان پایه موجود در شعرهای فارسی چهارم ابتدایی، مورد بعدی قابل بررسی است که از میان ۲۲۰ واژه‌ی پایه ۹۵ تا اسم، ۸۲ تا صفت و ۴۳ تا فعل را تشکیل می‌دهند. برای بهتر نشان دادن این

ف: فصل، فضل، فزای، فردا، فدا، فرزند، فواره، فضا، فارغ	توشه
ق: قبله، قشنگ، قصر، قناعت	ث:
ک: کریم، کم، کوتاه، کهن، کند، کرد، کیست، کوه، کسی، کدو، کاهلی، کوچه، کنار، کمک، کرم، کاوید، کوشش، کارگر، کار، کاه، کمتر، کامکاری	ج: جوشد، جاودان، جان، جهان، جفا، جایگاه، جامه، جدا، جسم، جوان
گ: گل، گذشت، گشت، گسیخت، گیاه، گردد، گیرد، گرای، گزند، گرامی، گهر، گلگون، گلاب، گوش، گردی، گردن کشان، گروه، گنجشک، گنج	چ: چاره، چتر، چشمه، چمن، چیست، چهره
ل: لیل، لاله، لانه، لرزید، لطف	ح: حق
م: مونس، می رود، می افتد، می آید، ماه، مرده، میوه، من، مهرگان، مرد، مرز، موافق، میهن، مهر، مو، مهان، می رسد، می زند، می کشد، مرغ، میان، می پیچد، مهربان، ملایم، مرگ، مور، ملخ، مسکین، معرفت، ملک	خ: خاک، خنده، خشک، خواب، خوش، خدا، خورشید، خرد، خواهی، خرمی، خون، خجسته، خانه، خلق، خوار، خوب، خسته، خطوط، خارج، خم، خارا، خویش، خمید، خونابه، خوردن
ن: نخواهیم، نواخت، ناگهان، نو، نهن، نزدیک، نرگس، نرم، نیک بخت، نجنبیدم، نور، نغمه خوان، نهار، نگذرد، نادان، ندارد، نسیم، نیست، نیروم، نکو، نشان	د: درخت، دهقان، دانه، دیگر، داد، دلگشا، دست، دو، دانش، دل، دانا، دوپست، داور، دور، دشمن، دارد، دشت، دید، دمید، دیو، دراز، دوش، دچار، دشوار، دم
و: وزد، ولیکن	ذ:
ه: همه، هستی، هزار، هنوز، هنگام، هوا، هنر، همیشه، همان، همسایه، هوشیار	ر: رقص، رفته، رنگ، ریخت، رشته، راه، راهنما، روز، روزگار، رسم، راحت، رنج، رحمت، ریخت، روشن، رنگین کمان، رویید، رهگذر، رگبار، ریشه
ی: یاوریم، یار، یکی، یکسان، یادگاری، یاد، یافت، یأس	ز: زرد، زیر، زمستان، زمین، زمزمه، زیاد، زر، زنده، راز، زور، زحمت
	ژ:
	س: ساز، ساخت، سرد، سبزه زار، سبزه، سرا، سنگ، سال، سراسر، سنبل، سرنوشت، سنگر، سرا، سپید، سالم، سیمرغ، سیاه، سوار، سرگرم، سرود، سیم، سخت، سیلی، سر، سیل، سرد، سهل، سعی، سفره
	ش: شده، شاداب، شاخه، شاخساران، شمار، شکر، شکوه، شهر، شادی، شکفته، شیر، شال، شعر
	ص: صحرا، صلح، صحبت، صد
	ض: ضعیف، ضمیر
	ط:
	ظ:
	ع: عنبر، عاشقان، عطر، عمر، عاقل
	غ: غمخوار، غم، غافلان

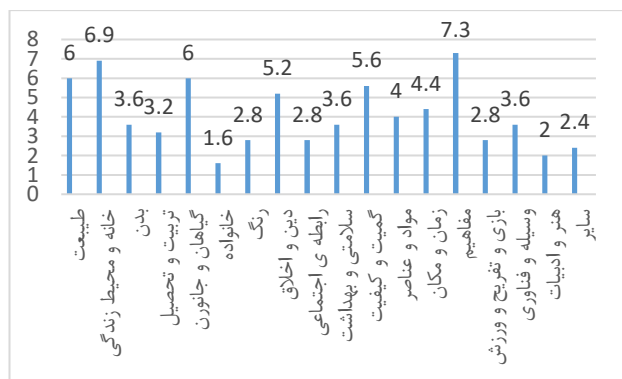
با شمارش واژه‌های موجود در اشعار فارسی پنجم ابتدایی، بدون احتساب بسامد، در جدول شماره ۹ تعداد کل واژه‌های موجود در شعرهای فارسی پایه پنجم ابتدایی، ۴۱۹ تا واژه است که از این تعداد ۲۴۶ واژه طبق مقایسه با کتاب واژگان پایه فارسی از زبان کودکان ایرانی اثر نعمت زاده، واژگان پایه محسوب می‌شوند، که در جدول با نماد «*» نشان داده شده است. لازم به یادآوری است در کتاب نعمت‌زاده در پایه‌ی پنجم ۴۹۷ تا واژه به عنوان واژگان پایه معرفی شده است. واژگان پایه در این پایه ۴۱ در صد و غیر پایه ۵۹ درصد است.

مورد قابل بررسی دوم، بخش حوزه‌ی معنایی واژه‌ها است، که در این پایه نیز مثل پایه‌های قبل، ابتدا تمام واژه‌های استخراجی در اشعار موجود در فارسی پنجم ابتدایی با توجه به حوزه‌های معنایی در کتاب نعمت‌زاده به شرح زیر در ۱۸ حوزه، در جدول زیر طبقه‌بندی شده است:

جدول ۱۰ فهرست واژگان پایه در شعرهای فارسی پنجم ابتدایی بر اساس مقوله معنایی

واژگان												حوزه معنایی							
			صحرا	سپل	لانه	ماه	سنگ	دشت	خورشید	خاک	چشمه	باران	بهار	باد	آسمان	آفتاب	آشیا	آب	طبیعت (۱۶)
	جامه		گلاب	شکر	عطر	سفره	دانه	خانه	چمن	پرده	باغبان	بام	باغ	برگ	آهنگ	آتش	آدم	آب	خانه و محیط زندگی (۱۷)
										جسم	مو	گوش	سر	دل	دست	خون	جان	پا	بدن (۹)
											دوپیست	پدر	دانش	دو	پاسخ	پرسید	جسته	آقرین	تربیت و تحصیل (۸)
			ملخ		مور	مرغ	شیر	لاله	گنجشک	گیاه	گل	کرم	کدو	پروانه	پلنگ	بلبل	برگ	پرستو	گیاه و جانوران (۱۵)
														پسر	فرزند	پدر	بچه		خانواده (۴)
												بهار	سیاه	سبز	شیر	روشن	رنگ	آتش	رنگ (۷)
					پیروزی	کمک	صلح	شادی	دشمن	خوب	خداوند	پاک	بهدشت	بیخوش	آسپ	آفرین	آزار		دین و اخلاق (۱۳)
												پیام	گوش	سیاه	مرگ	گروه	صحبت	دست	رابطه اجتماعی (۷)
									سر	غم	چهره	دست	سالم	خواب	گوش	مو	آب		سلامتی (۹)
				آخرین	ضعیف	دراز	خشک	تازه	کوتاه	کم	پیدا	بهر	بلند	باز	آسان	ارزش	آرام	و	کمیت کیفیت (۱۴)

مواد و عناصر (۱۰)	آهن	آفتاب	آب	آتش	باد	باران	خاک	سنگ	نور											
زمان و مکان (۱۱)	ایران	امروز	پاییز	جهان	سال	فصل	فردا	آینده	بهار	کوچه	سال									
مفاهیم (۱۸)	امید	آرزویم	آرد	آفرید	آکبوت	آزادی	اتفاق	بار	بیدار	کوشش	غم	عمر	راحت	بود	توانا	خسته	بار	همه		
بازی و ورزش (۷)	سنگرم	هنر	رقص	پیروزی	سوار	شیر	قصه													
وسیله و فناوری (۹)	آهن	بال	بز	زل	پرده	چتر	سینه	سفره	پشم											
هنر و ادبیات (۵)	آهنگ	سرود	شعر	هنر	خوان															
سایر (۶)	آفرین	آبشار	آب	کار	میوه	پادشاه														

نمودار ۹ نسبت واژگان پایه به کار رفته در شعر های فارسی پنجم ابتدایی از نظر مقوله ی معنایی

براساس جدول شماره ۱۰ تقسیم‌بندی ۲۴۶ واژگان پایه در اشعار فارسی پنجم ابتدایی به این شرح است: درحوزه طبیعت ۱۶ واژه، خانه و محیط زندگی ۱۷ واژه، تربیت و تحصیل ۸ واژه، بدن ۹ واژه، گیاهان و جانوران ۱۵ واژه، خانواده ۴ واژه، دین و اخلاق ۱۳ واژه، رابطه‌ی اجتماعی/ارتباط ۷ واژه، رنگ ۷ واژه، سلامتی و بهداشت ۹ واژه، مواد و عناصر ۱۰ واژه، کمیت و کیفیت ۱۴ واژه، مفاهیم ۱۸ واژه، زمان و مکان ۴ واژه، بازی و تفریح ۷ واژه، وسیله و فناوری ۹ واژه، هنر و ادبیات ۵ واژه و سایر (میوه، خوراکی، پوشاک، کارومهارت...) ۹ واژه

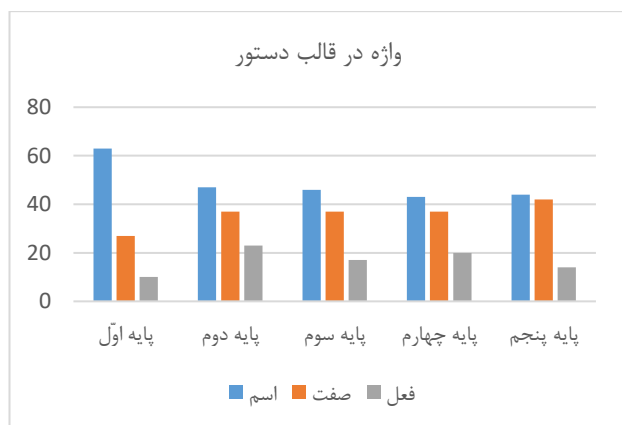
با مشخص شدن تعداد واژگان پایه در هر مقوله معنایی، نسبت درصد هر موضوع را برای بهتر نشان دادن در نمودار ستونی ترسیم شده است. نمودار شماره ۹ تمام واژگان پایه در اشعار فارسی پنجم به نسبت درصد نشان داده شده است:

با بررسی جدول ۱۰ و مشاهده نمودار ۹ این نتایج به دست آمد که بیشترین بسامد معنایی واژگان پایه در اشعار فارسی پنجم ابتدایی مربوط به مقوله‌ی مفاهیم و سپس خانه و محیط زندگی است و کمترین بسامد معنایی نیز مربوط به مقوله‌ی خانواده است. نکته قابل توجه در این نمودار، وجود ستون حاوی مقوله‌ی معنایی هنر و ادبیات است که در پایه‌ها قبل به چشم نمی‌خورد. نکته‌ی مشترک مقوله‌ی معنایی واژگان در پایه پنجم با هر کدام از پایه‌ها در بسامد بالای این موضوعات است با پایه چهارم، بسامد حوزه گیاهان و جانوران، مقوله‌ی طبیعت با پایه اول، خانه و محیط زندگی با پایه دوم و دین و اخلاق با پایه سوم مشاهده می‌شود. در پایه پنجم با توجه به میزان واژگان پایه، تنوع حوزه‌های معنایی بیشتر وجود دارد طوری که تعداد حوزه‌های

درمقوله معنایی، دین و اخلاق، بیشترین بسامد معنایی درپایه‌ی سوم ابتدایی است و سپس پایه‌های چهارم و پنجم است که به نظرمی‌رسد، رسیدن دانش-آموزان دختر به سن تکلیف، پیشنهاد می‌شود بیشترین بسامد معنایی این مقوله در این پایه‌ها باشد و کمترین بسامد این مقوله در پایه‌ی اول و سپس دوم است، به نظرمی‌رسد، هرچقدر از پایه‌ی اول به سمت بالاتر می‌رود، سیر این مقوله صعودی دارد، توجه مؤلفان کتب درسی به استفاده از بسامد واژگانی بیشتری در این مقوله مهم، باید در دستور که قرار گیرد. مورد بعد، بررسی میزان تغییرهای واژگان پایه درمقوله دستور در تمام پایه از اول تا پنجم، بصورت نموداری نشان داده شده است. در نمودار ۱۲ میزان تغییرهای مقوله دستور واژگان پایه از پایه اول تا پنجم مشاهده می‌شود:

۷- تحلیل تمام پایه‌ها

در ضمن، مقوله‌ی خانه و محیط زندگی در پایه‌ی دوم، کمیت و کیفیت در پایه چهارم، مفاهیم در پایه‌ی پنجم نیز از حوزه‌هایی با بیشترین بسامد مشاهده شد ولی در پایه‌های دیگر بسامد پائینی را نشان می‌داد. به همین دلیل سه مقوله‌ای که در همه پایه‌ها بیشترین بسامد داراست و از اهمیت بالاتری برخوردار است در نمودار نشان داده شد. در نمودار ۱۱ میزان تغییرات سه مقوله با بیشترین بسامد مشاهده می‌شود:

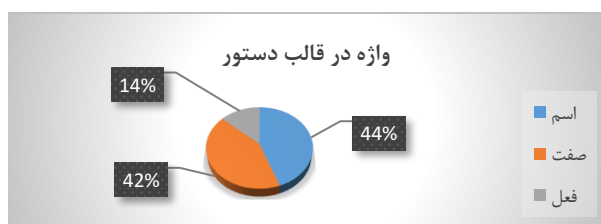

نمودار ۱۲ میزان تغییرهای واژگان پایه از نظر قالب دستور از پایه اول تا پنجم ابتدایی

همان طور که در نمودار ۱۲ مشاهده می‌شود، واژگان پایه در قالب دستور در تمام پایه به این شرح می‌باشد، درمقوله اسم بیشترین بسامد، در پایه‌ی اول ابتدایی مشاهده می‌شود و بقیه پایه از دوم تا چهارم سیر نزولی اندکی، مشاهده می‌شود و سپس پایه‌ی پنجم درصد ناچیزی سیر صعودی را به خود اختصاص داده است. در مقوله‌ی صفت بیشترین بسامد، مربوط به پایه‌ی پنجم است و نکته جالب میزان درصد برابر مقوله‌ی صفت از پایه دوم تا چهارم است و در نهایت کمترین بسامد از این پایه‌ها، در پایه‌ی اول مشاهده شد. و در مقوله‌ی فعل، بیشترین بسامد مربوط به پایه‌ی دوم ابتدایی است. سپس پایه‌های دیگر به ترتیب؛ از دوم تا پنجم سیر افتان و خیزان دارد که در پایه پنجم کمترین بسامد مشاهده می‌شود. بیشترین میزان اختلاف سه مقوله، در پایه‌ی اول نشان داده شده است و کمترین اختلاف سه مقوله نیز در پایه‌ی دوم مشاهده می‌شود، در پایه‌ی پنجم اختلاف دو مقوله با

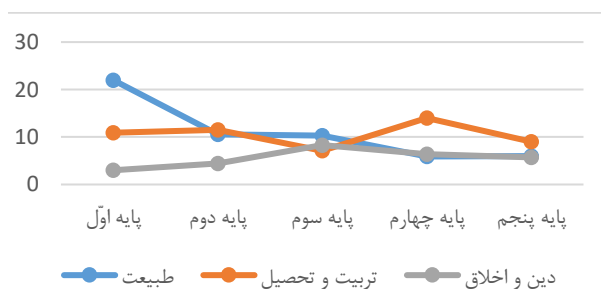
معنایی به ۱۸ موضوع رسید. ضمن این که موضوعاتی نظیر خوراکی، میوه، کار و مهارت و... در حوزه سایر گنجانده شد. کمیت و کیفیت: واژه‌هایی که قابل اندازه‌گیری باشد و یا به شکلی از کیفیت پدیده‌ها اشاره دارد. نظیر «کم»، «دور» و «قشنگ» می‌توان نام برد. رنگ‌ها مانند «سفید» و «سیاه» که در مورد کیفیت هم مطرح است و واژه‌هایی مانند؛ «پیر» نیز در این مقوله جای دارند.

بخش بعد، مقوله دستوری واژگان پایه موجود در اشعار فارسی پنجم ابتدایی، که مورد بررسی قرار می‌گیرد. درمقوله‌ی دستورات میان ۲۴۶ واژه‌ی پایه ۱۰۹ تا اسم، ۱۰۴ تا صفت و ۳۳ تا فعل را تشکیل می‌دهند. در نمودار ۱۰ میزان وقوع واژگان پایه را در هر یک از مقوله‌های دستوری نشان داده‌ایم:

نمودار ۱۰ میزان وقوع واژگان پایه مقوله‌های دستوری مختلف

همان طور که در نمودار شماره ۱۰ مشاهده می‌شود، در پایه پنجم نیز، اسم‌ها و صفت‌ها بیشترین بخش این تعداد از واژگان پایه در شعر را تشکیل می‌دهند، که ۴۴ درصد است. بعد از آن صفت با ۴۲ درصد و فعل‌ها نیز با ۱۴ درصد کمترین سهم از بخش دستوری واژگان پایه در شعرها را در بر گرفته‌اند. در پایه‌ی پنجم نیز نکته قابل توجه در قالب دستوری واژگان، این موضوع است که میزان استفاده از اسم و صفت با ا در بخش مقوله‌های معنایی، برای سه مقوله پرسامد و مهم‌تر در نموداری میزان تغییرهای در هر کدام پایه‌ها نشان داده شده است. ابتدا مقوله‌های معنایی طبیعت، تربیت و تحصیل و دین اخلاق نشان داده شده است که در نمودار خطی، این تغییرات ترسیم شده است.

نمودار ۱۱ میزان تغییرهای واژگان پایه از نظر مقوله معنایی از پایه اول تا پنجم ابتدایی

همان طور که در نمودار ۱۱ مشاهده می‌شود، در حوزه‌ی معنایی طبیعت بیشترین بسامد واژگانی، مربوط به پایه اول ابتدایی و بعد پایه دوم است. درک کودک در این سن از واژگان حسی مهم‌ترین دلیل می‌تواند باشد، به همین ترتیب این مقوله‌ی معنایی تا پایه پنجم سیر نزولی را می‌کند، فقط پایه پنجم نسبت به چهارم اختلاف بسامد بیشتری دارد، درمقوله‌ی معنایی مهم دیگری یعنی تربیت و تحصیل، بیشترین بسامد مربوط به پایه‌ی چهارم ابتدایی و سپس پایه‌ی پنجم است و سپس این مقوله، در پایه‌ی سوم کمترین بسامد و نزول را داراست و در پایه‌ی اول و دوم نیز بسامد مطلوبی دارد.

دوم و تربیت و تحصیل و دین و اخلاق در رده‌های بعدی قرار دارند. در همه‌ی پایه‌ها حوزه‌ی خانواده، کمترین بسامد را نشان داد، از بعضی مقوله‌ها، فقط در چند پایه مشاهده شد؛ مثل مقوله‌ی هنر و ادبیات که در پایه‌ها بالاتر دیده شد.

۹- نتیجه‌گیری

هر چند که دوره‌ی اول ابتدایی، در ظاهر شرایط مطلوب به نظر می‌رسد، اما بسامد واژگان پایه کافی نیست، واژگان پایه در محدوده‌ی معنایی، هر چند که در مقوله‌ی طبیعت بسامد کافی در همه پایه‌ها مشاهده شد و در دوره‌ی دوم ابتدایی به مقوله معنایی دین و اخلاق توجه شده است ولی در دوره‌ی اول این مقوله بسامد پایین را نشان می‌دهد، به کارگیری واژگان پایه با موضوع‌های دین و اخلاق در شعر به اقتضای درک و فهم کودک، به آن ظرافت خاصی می‌بخشد که نیازمند برداشت غیر مستقیم از مفاهیم دینی و اخلاقی و قرآنی و انتقال آن در فضای خیال‌انگیز کودکانه است که شاعران ادبیات کودک باید شگردهای مختلفی به کار گیرند و تا دانش‌آموزان بیشترین بهره از این مقوله معنایی ببرند و در پایه‌ی پنجم مسأله خانواده، هنر و ادبیات که کودک پیوسته با آن در ارتباط است و سروکار دارد، کمترین بسامد داراست در پایه‌ی چهارم، نیز به مقوله‌ی رنگ و رابطه اجتماعی کمترین توجه و به کارگیری در شعر را نشان می‌دهد، در پایه‌ی سوم، حوزه‌ی معنایی خانواده، سلامتی و بهداشت و حتی محیط زندگی کمترین بسامد واژگانی را به تصویر می‌کشد، در پایه‌ی دوم، مقوله‌ی دین و اخلاق و رنگ که جنبه‌ی حسی را دارد، بسامد کافی را نشان نمی‌دهد و در پایه‌ی اول هم حوزه‌ی معنایی دین و اخلاق و گیاهان و جانوران را توجه کافی در به کارگیری واژگان پایه را نشان نمی‌دهد، در قالب دستور در همه‌ی پایه‌ها، سهم اسم از دو مقوله‌ی دیگر خیلی زیادتر مشاهده شد که این اختلاف دلیل دشواری درک متن شعرها می‌شود. در بیشتر شعرها به دلیل عدم استفاده از واژگان پایه با عناصر تصویری بالا، شعرها کاملاً مجرد و انتزاعی جلوه داده است. برای دور شدن شعر کودک از تجرید، باید با استفاده از واژگان پایه با بیشترین بسامد، به بیرونی شدن زبان شعر کمک کرد؛ زیرا واژگان سطحی و بیرونی توسط یک خواننده‌ی خردسال به راحتی درک و مصرف می‌شود، شخصیت واژگان پایه در شعرهای فارسی ابتدایی به سمت طبیعت‌گرایی سوق داده شده بود و ظاهراً مطلوب به نظر می‌رسید، اما کافی نیست، و مؤلفان کتب درسی باید با حساسیت در انتخاب شعرهایی دارای دامنه‌ی واژگانی مناسب و شخصیت‌های شعری، زمینه‌ی آماده‌سازی ذهن کودک و پرورش آن برای زندگی فراهم سازند. زیرا، استفاده از بیشترین بسامد واژگان پایه در شعرها، باعث القای پیام شعر در قالب زبانی جذاب و موسیقایی و تصویری، در شعر کودک است. اول اینکه دغدغه‌ی شاعران کودک نیز تاکید بر استفاده از بیشترین بسامد واژگانی در شعرهایشان، با شخصیت‌پردازی به واژه‌های در محدوده‌ی جغرافیایی ذهن کودک و جهان بیرون، باعث ملموس شدن ذهن کودک از واژگان و درک شعر شود و همچنین برای حل مشکل عدم بسامد واژگان پایه در شعر، دقت عمل و توجه مؤلفان محترم باید بیش از پیش، صورت پذیرد تا با بازتألیف شعرهای موجود در کتب فارسی، با استفاده از این داده‌های در دسترس به بهترین نحو استفاده شود و کتاب‌های فارسی را از حیث شعرهایی حاوی دامنه‌ی واژگانی مناسب سن کودکان غنی‌سازی شود و این گام، نقش مؤثری در فرایند زبان‌آموزی و دیگر مهارت‌های دانش‌آموزان باشد.

۱۰- توصیه‌ها و پیشنهادها

بسامد بالا یعنی؛ اسم و صفت، خیلی ناچیز وجود دارد. در نهایت، سهم اسم‌ها بیشترین بسامد در قالب دستور در همه‌ی پایه‌هاست و سپس صفت و کمترین بسامد، در همه‌ی پایه‌ها نیز فعل مشاهده می‌شود. اختلاف ناچیزی مشاهده شد. ولی میزان به کارگیری فعل‌ها همچنان کم بسامد است.

۸- پاسخ به سوال‌های تحقیق

۸- واژگان شعرهای فارسی با واژگان پایه‌ی کودکان چه میزان مطابقت دارد؟

۸- بیشترین عدم تطبیق واژگان پایه شعری و بیشترین بسامد واژگانی، مربوط به کدام پایه است؟

۸- واژگان پایه بر اساس نقش دستوری و حوزه‌های معنایی به چه میزان در شعرهای فارسی ابتدایی آمده است؟

پاسخ سوال اول: همان‌طور که در هر پایه، میزان واژگان پایه در شعرهای فارسی با واژگان پایه فارسی از کتاب نعمت زاده تطبیق داده شد و در جدول-هایی ترسیم شد، پایه‌ی اول ۶۱ درصد واژگان پایه با واژگان پایه‌ی کودکان مطابقت دارد، در پایه‌ی دوم ۴۷ درصد، سوم ۴۴ درصد، چهارم ۵۲ درصد و پنجم ۴۹ درصد است. که بیشترین تطبیق، در پایه‌ی اول مشاهده شد.

برای پاسخ سوال دوم، در جدول‌های ۱ تا ۱۰، میزان تطبیق واژگان پایه در شعرهای فارسی ابتدایی ترسیم شد و نهایتاً، پایه سوم کمترین بسامد واژگان داراست و به عبارتی بیشترین عدم تطبیق در پایه‌ی سوم ابتدایی مشاهده شد، سپس پایه‌ی دوم و بعد چهارم و پنجم و در نهایت کمترین عدم تطبیق مربوط به پایه اول ابتدایی مشاهده شد و نیز همان‌طور که این جدول‌ها، میزان وجود واژگان پایه به کل واژه‌های موجود در شعر برای تمام پایه‌های اول تا پنجم، ترسیم شد، نهایتاً مشاهده شد که بیشترین بسامد واژگان غیر پایه، مربوط به پایه‌ی اول ابتدایی با ۵۷ درصد و سپس پایه‌ی سوم با ۵۶ درصد، پایه چهارم با ۴۶ درصد، دوم با ۴۵ درصد و کمترین بسامد واژگان غیر پایه در پایه پنجم با ۴۱ درصد مشاهده شد.

پاسخ سومین سوال به این شرح است که در نمودار ۱۲، میزان تغییرات واژگان پایه در قالب دستور ترسیم شد و این نتایج به دست آمد: در پایه اول؛ سهم اسم‌ها ۶۳ درصد، صفت ۲۷ درصد و فعل ۱۰ درصد، دوم؛ اسم ۴۷ درصد، صفت ۳۷ درصد و فعل ۲۳ درصد، سوم؛ اسم ۴۶ درصد، صفت ۳۷ درصد و فعل ۱۷ درصد، چهارم؛ اسم ۴۳ درصد، صفت ۳۷ درصد و فعل ۲۰ درصد و نهایتاً پنجم؛ اسم ۴۴ درصد، صفت ۴۲ درصد و فعل با ۱۴ درصد مشاهده شد. که در پایه‌ی اول از بین پایه‌ها بیشترین بسامد را داشتند و در پایه‌ی پنجم صفت بیشترین بسامد را دارا بود و در پایه‌ی دوم ابتدایی، فعل بیشترین بسامد را از بین پایه‌ها به خود اختصاص داد. همچنین مطابق با نمودار ۱۱، میزان تغییرات بسامد واژگانی مهم‌ترین موضوع‌های در بین پنج پایه، این نتایج بدست آمد که در مقوله معنایی طبیعت بیشترین بسامد مربوط به پایه‌ی اول است و در مقوله دین و اخلاق، پایه سوم بیشترین بسامد را در بین پایه‌ها به خود اختصاص داد و در حوزه‌ی معنایی تربیت و تحصیل، در پایه‌ی چهارم بیشترین بسامد مشاهده شد. تمام شعرهای موفق در مورد کودکان، شعرهایی هستند که حاوی بیشترین بسامد واژگانی با موضوع تصاویر ذهنی یا حسی با نشانگان ساده زبانی و تعلیم و تربیت است که منجر به درک بهتر پیام شعر می‌شود. وقتی سراغ نمودارهای ترسیم شده در هر پایه رفتیم، این نتیجه به دست آمد که در تمامی پایه‌ها مقوله معنایی طبیعت، از بیشترین بسامد واژگانی برخوردار بود و سپس خانه و محیط زندگی در رده‌ی

[۱۹] عامری، حیات. (۱۳۹۱). «واژگان پایه و واژگان نگاری کودک در ربان فارسی»، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، شماره ۲۷، ص: ۱۵۹-۱۷۴

[۲۰] علوی مقدم، سید بهنام. (۱۳۹۱). «بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب بخوانیم و بنویسیم سال اول دوره ابتدایی»، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، شماره ۲، ص: ۱۰۲-۸۵

[۲۱] محمدی رفیع، شایا. (۱۳۸۵). «بررسی و تحلیل واژگان پایه در شعر کودک پس از مشروطه»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس تهران

[۲۲] مشکوه الدینی، مهدی. (۱۳۸۰). «رشد زبان و فرضیه‌های زبان-آموزی کودک»، مجله دانشکده-ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، ص: ۲۸۶-۲۶۳

[۲۳] نعمت زاده، شهین. (۱۳۹۱). «واژگان پایه در خدمت تألیف کتاب ریاضی پایه اول»، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، سال هفتم، شماره ۲۷، ص: ۸۴-۶۷

اگرچه برای نگارش آثار ادبیات کودک و نوجوان، نمی‌توان فهرستی از واژگان پایه رابه صورت عمده تجویز کرد؛ اما پژوهش‌هایی از این دست، محدودی اختیارات شاعر و نویسنده‌ی کودک و نوجوان را در استفاده از کلمه‌های معرفی می‌کند. برای ایجاد هماهنگی در نگارش متون ادبی و آموزشی پیشنهاد می‌کنیم، از طریق مطالعه‌ی فراگیر کتاب‌ها، مجله‌ها، برنامه‌ی تلویزیونی، مقاله‌های علمی- پژوهشی، کتابی جامع اعم از نوشتاری و گفتاری در ادبیات کودک و نوجوان درباره‌ی واژگان پایه فارسی، ایجاد شده و به نویسندگان معرفی شود.

مراجع

- [۱] شفیعی کدکنی، محمد ضا. (۱۴۰۱). «کتاب موسیقی شعر»، تهران: انتشارات آگاه
- [۲] قزل ایغ، ثریا. (۱۳۹۳). «ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن»، تهران: سمت
- [۳] نعمت زاده، شهین وهمکاره. (۱۳۹۰). «واژگان پایه فارسی از زبان کودکان ایرانی»، تهران: انتشارات مدرسه
- [۴] وحیدیان کامیار، تقی. (۱۳۸۳). «بدیع از دیدگاه زیباشناسی»، تهران: انتشارات سمت
- [۵] سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۴۰۱). «فارسی اول ابتدایی»، تهران: شرکت افست، چاپ ۱۲
- [۶] سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۴۰۱). «فارسی دوم ابتدایی»، تهران: شرکت افست، چاپ ۱۱
- [۷] سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۴۰۱). «فارسی سوم ابتدایی»، تهران: شرکت افست، چاپ ۱۰
- [۸] سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۴۰۱). «فارسی چهارم ابتدایی»، تهران: شرکت افست، چاپ ۹
- [۹] سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۴۰۱). «فارسی پنجم ابتدایی»، تهران: شرکت افست، چاپ ۸
- [۱۰] احمدی، حمید. (۱۳۹۴). «مروری بر کارکردهای تحلیل هم واژگانی»، فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، دوره ۲۸، شماره ۱، ص: ۱۴۹-۱۲۶
- [۱۱] اسدپور، ساسان. (۱۳۹۵). «تحلیلی بر واژگان پایه فارسی»، پژوهش نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، شماره ۱، ص: ۱۹۷-۱۷۵
- [۱۲] اسکندری، علی. (۱۳۹۵). «بیان شاعرانه-ی مضامین قرآنی در شعر کودک»، فصلنامه علمی- پژوهشی «پژوهش‌های ادبی- قرآنی»، شماره ۴، ص: ۱۴۵-۱۲۵
- [۱۳] حجوانی، مهدی. (۱۳۹۸). «شکسته نویسی در ادبیات کودک»، مجله علمی پژوهشی مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز، سال یازدهم، شماره ۲، ص: ۴۸-۲۷
- [۱۴] حجوانی، مهدی. (۱۳۹۴). «فرازو فرود-های شعر کودک و شعر نوجوان در سه دهه-ی پس از انقلاب»، فصل-نامه ادب فارسی، سال ۵، شماره ۱، ص: ۱۰۰-۸۱
- [۱۵] خسروی شکیب، محمد. (۱۳۹۵). «نشانه شناسی زبان در شعر کودک»، فصل-نامه تخصصی ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، شماره ۱، ص: ۱۱۶-۱۰۱
- [۱۶] دادرس، محمد. (۱۳۹۱). «طبقه بندی چندگانه موضوعی واژگان پایه فارسی». فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، شماره ۲۷، ص: ۳۳-۶۶
- [۱۷] صنعتی، مریم. (۱۳۹۱). «بررسی کاربرد واژگان در چند فرهنگ دبستانی»، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، شماره ۲۷، ص: ۱۵۸-۱۳۵
- [۱۸] ضیامجیدی، لیلا. (۱۳۹۱). «تعامل نحو و واژگان در دستور وابستگی». مجله پژوهش‌های زبانی، سال چهارم، شماره ۱، ص: ۵۲-۴۱